

ПАРЕМІОЛОГІЧНА ІТАЛОМОВНА КАРТИНА СВІТУ (МІФОЛОГІЧНА ДОМІНАНТА)

Гольцева М.І.

Київський університет імені Бориса Грінченка,
вул. Бульварно-Кудрявська, 18/2, м. Київ, 04053
m.holtseva@kubg.edu.ua
ORCID iD 0000-0002-1124-5957

У пропонованій розвідці проведено аналіз пареміологічної картини світу італійської мови; проаналізовано поняття «картина світу»; виокремлено зв'язок між мовною та пареміологічною картиною світу; встановлено частотність використання міфологічних паремій з власною назвою.

Ключові слова: картина світу, мовна картина світу, пареміологічна картина світу, паремія, ономастика.

Гольцева М.И.

Пареміологіческая картина мира итальянского языка (мифологическая доминанта)

В предложенном исследовании было проведено анализ пареміологіческой картины мира итальянского языка; проанализировано понятие «картина мира»; выделена связь между языковой и пареміологіческой картиной мира; установлено частотность использования мифологических паремій с именем собственным.

Ключевые слова: картина мира, языковая картина мира, пареміологіческая картина мира, паремія, ономастика.

M. Holtseva

Paremeological world view of Italian speakers

In the proposed research, the analysis of paremiological picture of the world of Italian language is performed; the notions of "picture of the world", "linguistic picture of the world", "paremiological picture of the world" are analyzed; the connection between the linguistic and paremiological picture of the world is distinguished; the frequency of using mythological proverbs with the proper name is set. According to the conducted research, it is possible to distinguish the following notions : 1) picture of the world is the way people see this world, how they communicate with each other, etc.; 2) linguistic picture of the world deals with the linguistic approach in seeing the world, how with the help of words people express their feelings towards different things; 3) paremiological picture of the world deals with proverbs and sayings, with the help of which people show their attitude to different things. As a result, it is possible to notice that this research of proper names in Italian proverbs in the paremiological picture of the world promotes reconstruction of one of important components of a national language picture of the world which is a cultural sphere of any language. We have distinguished that proverbs and sayings with the proper name are mythological, religious, historical, literal, toponymic, from various spheres of social and individual activity of native speakers. As a result, in the studied proverbs and sayings the features connected with mythology come to the first place among the rest of them. Never before have the scientists studied proper names in the light of meaning and form. While investigating proverbs with proper names it is possible to notice the link between ancient myths and modern mass media where we have found the majority of our examples during the research. And it is noticed that the majority of analyzed proverbs in mass media have examples in political and economic articles. From the studied proverbs and sayings we can make the conclusion that it is a vital source of national and cultural wisdom that is worth analyzing.

Key words: picture of world, language picture of world, paremiological picture of world, proverbs, onomastics.

Вступ. На сучасному етапі розвитку лінгвістики питання взаємозв'язку мови, культури та мислення все більше привертає увагу вітчизняних та світових науковців. Особливого значення у цьому контексті набувають поняття «картина світу», «мовна картина світу», «пареміологічна

картина світу» та зв'язок між ними. Цим питанням присвячували теоретичні та практичні розвідки такі вчені, як О.С. Кубрякова, Ю.Л. Юсупова, А. Вітгенштейн, Л. Вайсгербер, М. Хайдеггер (картина світу), Ю.Д. Апресян, Е. Сепір, Б. Уорф (мовна картина світу), Е.С. Яковлева, О.С. Кубрякова,

Г.Г. Молчанова, В.М. Телія, Д.В. Чекалкін (пареміологічна картина світу). Попри наявність певних праць, де аналізувалися визначення понять «картини світу» та досліджувалися особливості функціонування пареміологічних картин світу в різних мовах, питання аналізу паремій за формою та змістом на матеріалі сучасних італомовних засобів масової інформації залишається невивченим.

Метою нашої статті є аналіз пареміологічного фонду картини світу італійського соціуму на матеріалі одиниць ономастики (антропоніміки). Досягнення поставленої мети передбачає вирішення наступних завдань: уточнити поняття «картина світу», «мовна картина світу», «пареміологічна картина світу»; проаналізувати класифікацію паремій з антропологічним компонентом в італомовній пареміологічній картині світу; виявити домінуючу групу.

Якщо раніше мови вивчалися у порівнянні з іншими мовами, то зараз цей процес відбувається за допомогою аналізу картини світу. Нами було вперше досліджено пареміологічний фонд картини світу італійського соціуму на матеріалі одиниць ономастики (антропоніміки). Ми проаналізували класифікацію паремій з антропологічним компонентом та надали вичерпне практичне підтвердження домінуючої групи паремій.

Критичний огляд літератури, концептуальних рамок, гіпотез. Поняття «картини світу» є одним із фундаментальних питань лінгвістики. Але попри це, ще досі не існує одного чіткого тлумачення цього терміна. Ми схилиємося до розуміння картини світу (КС) не як до звичайної ретрансляції навколишнього світу, а як до інтерпретації дійсності кожного індивіда в цілому та нації зокрема. Якщо погодитися з тим, що реальний світ відбито передусім у мові, то його образ, модель, на думку М.П. Кочергана, є чимось єдиним [6, 17]. Зазирнувши до філософського енциклопедичного словника, ми знайшли більш точне трактування КС як складної структурованої цілісності, що включає в себе три головні компоненти — світогляд, світосприйняття та світовідчуття. Ці компоненти об'єднані в картині світу специфічним для даної епохи, етносу чи субкультури чином [5].

У книзі «Роль людського фактору в мові: мова і картина світу» картина світу трактується як глобальне відображення світу, його змін. Та в той же час це демонстрація духовного розвитку людства. Картина світу (КС) утворюється за допомогою наступних дій: 1) осмислення світових образів, що лежать в основі життєдіяльності людини; 2) розробка нових образів, які є рефлексією на постійні систематичні зміни у суспільстві [9, 24–25].

Однією з форм КС є мовна картина світу (далі МКС). Ю.Д. Апресян називає її ще найвною картиною, яка не має наукового характеру [1, 57]. Отже,

МКС є складовою частиною КС, де МКС відображає КС у вербальному форматі. Якщо погодитися з тим, що реальний світ відбито передусім у мові, то його образ, модель (як концептуальна, так і мовна, тобто сам світ і його відображення в мові), на думку М.П. Кочергана, є чимось єдиним. Схожу думку має О. Кубрякова: «Іще до знайомства з мовою, людина певною мірою знайомиться зі світом, пізнає його; завдяки відомим каналам почуттєвого сприйняття світу вона володіє певною інформацією про світ, розрізняє і ототожнює об'єкти свого пізнання. Засвоєння будь-якої нової інформації про світ здійснюється кожним індивідом на базі тієї мови, якою він уже володіє. Створена таким чином система інформації про світ і є сконструйована ним концептуальна система» [7, 91].

Поняття мовної картини світу нерозривно пов'язане з пареміологічною картиною світу, де відображена культурна пам'ять конкретно взятого етносу. Наприклад, дослідниця Е.С. Яковлева підкреслює, що саме завдяки мовній вибірковості відбувається процес збереження істотних елементів картини світу [14, 71]. Паремії найбільш чітко відображають саме ті сфери людського життя, що відповідають за усвідомлення та бачення навколишнього світу, самоідентифікації, осмислення культурних традицій та універсальних цінностей, як любов, дружба тощо. Відштовхуючись від думки О.С. Кубрякової, «пареміологічна картина світу являє собою сегмент мовної картини світу, яка постійно бере участь в пізнанні світу та інтерпретує сприйману інформацію. Це своєрідна сітка, яка накидається на наше сприйняття світу, на його оцінку, членування досвіду і бачення ситуацій, подій» [7, 65].

У широкому розумінні «паремія» — це складова частина мовної картини світу того чи іншого народу. Суть паремій полягає у передачі інформації, яка відбувається у навколишньому середовищі. За допомогою цих мовних одиниць можна зобразити стосунки у колективі, або між окремими індивідами зокрема. Поняття паремії досить широке, до його складу входять наступні одиниці: приказки, прислів'я, афоризми, загадки, примовки, усталені вирази тощо. Головна мета подібних мовних одиниць — влучно охарактеризувати традиційні погляди на якесь явище, описати традиції того чи іншого народу, зобразити світобачення певного народу тощо.

Виклад основного матеріалу. Нас зацікавило питання вивчення пареміологічної картини світу італійського мовного соціуму через призму одиниць ономастики. За визначенням поняття «ономастики» звернемося до М.П. Кочергана: «Ономастика (від *грец.* *onomastikos* “той, що стосується імені”, *onomastike* “мистецтво давати імена”) — наука про власні назви, яка складається з антропоніміки (*грец.* *antropos* “людина”) — науки про імена людей і топоні-

міки (від *грец.* *τοπος* “місце”) — науки про географічні назви та ін.» [6, 182]. На нашу думку, слід розширити термін «ономастика», у який, крім антропонімів та топонімів, ще входять зооніми та фітоніми (найменування тварин та рослин); космоніми (найменування астральних тіл) тощо. Релевантною для нашого дослідження є класифікація власних імен за етимологічними джерелами К.М. Лахтіонової:

- 1) міфологічні;
- 2) релігійні;
- 3) історичні;
- 4) літературні;
- 5) топонімічні;
- 6) різноманітні сфери суспільної та індивідуальної діяльності носіїв мови [8, 30].

Для нашого аналізу ми взяли міфологічний клас паремій. Звернімося до дисертації К.М. Лахтіонової, яка так охарактеризувала міфони́ми: «Міфони́ми — це своєрідний прошарок ономастики, в який входять власні імена людей, тварин, цілих народів, географічних та космографічних об'єктів, різноманітних предметів тощо, які в реальності ніколи не існували. Скоріш за все, міфони́ми являються найстародавнішими антропонімами, адже самі міфи — не випадкові, а характерні для певної місцевості, для певного народу, вони отримали більш-менш спільний сенс лише у процесі столітньої еволюції» [8, 31].

Нами були опрацьовані наступні міфологічні персонажі: Аполлон, Арго, Кассандра, Цербер та ін. Ми прийшли до висновку, що подібні власні імена є не лише родзинкою давньогрецької міфології, але і загальним надбанням людства. Навіть у наш час досить актуальним є використання подібних імен в італійському соціумі. Давайте розглянемо приклади:

- (1) Cerbero
 - essere un Cerbero [15].
 - Бути Цербером*.

За змістом: сфера використання — міфологія. Тропи: епітет. Структурний тип: стверджувальний А=В. Відтінок значення: бути суворим, непохитним і серйозним.

За формою: одночастинна паремія. Приказка.

*Цербер, також Кербер (*грец.* Κέρβερος), — міфічний охоронець брами Аїду (Еребу), багатоголовий пес, син Тіфона та Єхидни (за Гесіодом). Лови Цербера були останнім і найважчим подвигом Геракла [5, 235]. З тлумачення поняття стає зрозуміло, що Цербер дуже злий і страшний пес, оскільки охороняти царство мертвих може лише така істота.

Використання у пресі: Scopre quindi che potrebbe essere un Cerbero, ma Theo la tramortisce ed invia un messaggio a Scott con il suo cellulare. (Він виявив те, що може бути Цербером, але Тео дізнається про це і відправляє повідомлення для Скотта з його мобільного телефона) [15].

(2) Apollo

- essere un Apollo
- Fig.: essere bellissimo [16].
- Бути Аполлоном*.

Буквально: бути дуже гарним.

За змістом: сфера використання — використання у міфології. Тропи: метафора. Структурний тип: стверджувальний А=В. Відтінок значення: позитивний, підкреслення надзвичайної краси.

За формою: одночастинна паремія. Приказка.

*Аполлон, Феб (*грец.* Απολλων Apollōn, Phoibos — осяйний, епітет — Агіей) — один із олімпійських богів, покровитель музики, віщування і лікування. Син Зевса й Лето, брат Артеміді, Ліка, батько Асклепія та Мілета, вчитель Орфея [5, 250]. Аполлон спокон віків асоціювався з красою і витонченістю, ідеалом чоловіка.

Використання у пресі: Tu, se lo vuoi credere, sei un Apollo, Gloria del gran mare e delle valli. (Хочете вірте, а хочете ні, але ви Аполлон безмежного моря і долини) [15].

(3) Argo

- avere gli occhi di Argo [16].
- Мати очі, як у Арго*.

Бути дуже обережними і пильними, щоб не пропустити нічого.

За змістом: сфера використання — використання у міфології про аргонавтів. Тропи: порівняння. Структурний тип: стверджувальний А=В. Відтінок значення: позитивний.

За формою: одночастинна паремія. Приказка.

Арго (*грец.* Ἄργω — хижа, швидка) — в давньогрецькій міфології — легендарний корабель аргонавтів, на якому вони у XIV ст. до н. е. вирушили в похід через Егейське море і протоку Босфор в Чорне море до берегів Колхиди. Згадується в «Одісеї» (XII 72) [5, 201]. На думку античних дослідників, цей корабель володів чарами, які допомагали йому уникати різноманітних небезпек.

Використання у пресі: Autrice di racconti per il blog: Storie di città e l'associazione artistica letteraria: Gli occhi di Argo. (Вона написала розповіді для блогу: Міські літературні історії та художні асоціації: Очі Арго) [15].

Матеріалом для дослідження антропоніми́х паремій послуговували словники прислів'їв та приказок в італійській мові. Вибір імен у пареміях не є випадковим, за допомогою того чи іншого імені можна влучно підкреслити позитивне або негативне значення приказки або прислів'я. Усе залежить від міфологічного значення, специфіки організації концептуальної системи фольклору, а також певних текстових характеристик (сюди ми можемо віднести риму, фоносемантичні характеристики, певні асоціації) [3, 197–203].

Висновки. Ми прийшли до висновку, що міфологічна категорія є найбільш поширеною,

що свідчить про набожність та вплив міфології на культурну спадщину іт лійців. Отже, паремії найбільш влучно характеризують ті чи інші стори людського буття, що в свою чергу впливає

на світобачення в цілому. Прислів'я та приказки не просто накопичують життєву мудрість, а передають наступним поколінням і сприяють між-культурним зв'язкам.

ДЖЕРЕЛА

1. Апресян Ю.Д. Образ человека по данным языка: попытка системного описания. Вопросы языкознания. — 1995. — № 1. — С. 37–67.
2. Гумбольдт В. фон. Избранные труды по языкознанию. — М.: ОАО ИГ «Прогресс», 2000. — 400 с.
3. Жуков В.П. Семантика фразеологических оборотов: учебное пособие для студентов пединститутов по специальности «Русский язык и литература». — М.: Просвещение, 1978. — 160 с.
4. Карданова К.С. Языковая картина мира: мифы и реальность. — К. 2010. — № 9. — С. 61–65.
5. Картина світу. Філософський енциклопедичний словник / В.І. Шинкарук (голова редколегії) та ін. — К.: Абрис, 2002. — 742 с.
6. Кочерган М.П. Вступ до мовознавства: підручник. — К.: ВЦ «Академія», 2010. — 368 с.
7. Кубрякова Е.С. Языковое сознание и языковая картина мира. — Тамбов, 1999. — 13 с.
8. Лахтионова Е.М. Фразеологические единицы с проприальным компонентом в современном испанском языке. Структура, семантика, функционирование: дис. кандидата филологических наук. — К. — 1991. — 187 с.
9. Роль человеческого фактора в языке: язык и картина мира / Отв. ред. Б.А. Серебренников. — М.: Наука, 1988. — 212 с.
10. Рылов Ю.А. Имена собственные в европейских языках. Романская и русская антропонимика: курс лекций по межкультурной коммуникации. — М., 2006. — 311 с.
11. Сепир Э. Избранные труды по языкознанию и культурологии. — М.: Прогресс, 1993. — 656 с.
12. Уорф Б.Л. Отношения норм поведения и мышления к языку. История языкознания XIX–XX веков в очерках и извлечениях: в 2 ч. / Б.Л. Уорф. — Ч. II. — М.: Просвещение, 1965. — 281 с.
13. Хайдеггер М. Прологомены к истории понятия времени. — Томск: изд-во «Водолей», 1998. — 384 с.
14. Яковлева Е.С. К описанию русской языковой картины мира. — 1996. — № 1–3. — С. 47–57.
15. Dizionario dei Modi di Dire. URL: <http://dizionari.corriere.it/dizionario-modi-di-dire/A/apollo.shtml> (access date: 15.01.2017)
16. Ricardo Schwamenthal. Dizionario dei proverbi italiani / Ricardo Schwamenthal, Michele L. Straniero. — 1991. — №30. — P. 563.

REFERENCES

1. Apresian, Yu. D. (1995). Obraz cheloveka po dannym yazyka: popytka sistemnogo opisaniia [The Image of a Person according to the Language: an attempt of a systematic description]. *Voprosy yazykoznanii*, 1, 37–67.
2. Gumboldt, V. fon. (2000). Izbrannyye trudy po yazykoznaniiu [Selected Works in Linguistics]. M.: OAO IG «Progress», 400.
3. Zhukov, V. P. (1978). Semantika frazeologicheskikh oborotov. [Semantics of Phraseological Revolutions]. *Uchebnoye posobie dlia studentov pedinstitutov po spetsialnosti «Russkii yazyk i literatura»*, M.: Prosveshchenie, 160.
4. Kardanova, K. S. (2010). Yazykovaia kartina mira: mify i realnost [Language Picture of the World: myths and reality], 9, 61–65.
5. Kartyna svitu. Filosofskyy entsyklopedychnyi slovnyk. (2002). [The Map of the World]. Kyiv: Abris, 742.
6. Kocherhan, M. P. (2010). Vstup do movoznavstva: pidruchnyk [Introduction to Linguistics: textbook]. 2-he vyd., K: VC «Akademii», 368.
7. Kubriakova, Ye. S. (1999). Yazykovoie soznanie i yazykovaia kartina mira [Linguistic Consciousness and Language Picture of the World], 13.
8. Lakhtionova, E. M. (1991). Frazeologicheskie edynitsy s proprialnym komponentom v sovremennom ispanском yazyke [Phraseological Units with Aproprial Component in Contemporary Spanish Language]. *Struktura, semantika, funktsionirovanie*: dis. kandidata filologicheskikh nauk: 10.02.05, K., 187.
9. Rol chelovecheskogo faktora v yazyke: yazyk i kartina mira. (1988). [The Role of the Human Factor in the Language: Language and the Picture of the World]. M.: Nauka, 212.
10. Rylov, Yu. A. (2006). Imena sobstvennyye v yevropeiskikh yazykakh. Romanskaia i russkaia antroponimika [Proper Names in European Languages. Romanian and Russian anthroponymics]. Kurs lektzii po mezhkulturnoi kommunikatsii, Zapad, 311.

11. Sepir, Ye. (1993). Izbrannyye trudy po yazykoznaniiu i kulturologii [Selected Works on the base of Linguistics and Culturology]. M.: Progress, 656 .
12. Uorf, B. L. (1965). Otnosheniia norm povedeniia i myshleniia k yazyku [Relations of Norms of Behavior and Thinking according to the Language]. M.: Prosveshhenie, 281.
13. Hajdegger, M. (1998). Prolegomeny k istorii poniatiia vremeni [Prolegomeny according to the History of the Concept of Time.]. Tomsk: Izd-vo «Vodolei», 384
14. Yakovleva, Ye. S. (1996). K opisaniiu russkoi yazykovoï kartiny mira [Description of the Russian language Picture of the World]. 1–3, 47–57.
15. Dizionario dei Modi di Dire.
<http://dizionari.corriere.it/dizionario-modi-di-dire/A/apollo.shtml>
16. Ricardo Schwamenthal. (1991). Dizionario dei proverbi italiani / Ricardo Schwamenthal, Michele L. Straniero, 30, 563.

Дата надходження статті до редакції: 27.03.2019.

Прийнято до друку: 23.04.2019.